

חקר דעת הקהל בנושאי ישראל והסכסוך בארה"ב ובמדינות אחרות:

תגובה למרום מלניק וכוורי, ריינהולד, בן לוי, פרידמן,
כוורי ונייער, וירחי, פינדייק וכוורי

שלמה אגוז

המאמרים המוגשים לקורא במסגרת סימפוזיון זה מבטאים את ההתקדמות בשטח מחקר שהוא מעניין הן מבחינה תיאורטית והן מבחינת הרלוונטיות שלו לשאלות של מדיניות: דעת הקהל כלפי ישראל בארצות הברית ובעולם. בעבר היה העיסוק האקדמי בתחום משמעותי זה מצומצם למדי (Gilboa, 1987), ואילו בשנים האחרונות ניכרת התפתחות של ממש בחקר הנושא. המאמרים המופיעים כאן משקפים בעיקר את הפעילות המרוכזת סביב עבודתו של אמנון כוורי במרכז הבינתחומי, שבה מעורבים גם כמה וכמה מעמיתיו ומתלמידי המחקר שלו, ואליהם מצטרף קולו הייחודי של ג'ונתן ריינהולד מאוניברסיטת בר-אילן. יחד משקפים מאמרים אלה את התרחבות העניין האקדמי בנושא, באופן המתכתב עם הדיון הציבורי והתקשורתי בו.

דיונם של הכותבים השונים על דעת הקהל כלפי ישראל מתנקז במאמרים שלפנינו לבחינת עמדות הנוגעות לסכסוך הישראלי-ערבי. למרות הזיקה בין הדברים, יש לזכור שהיחס לישראל מושפע גם מסוגיות נוספות, דוגמת היחס ליהודים במדינות שונות, ואינו מורכב אך ורק מהשאלות הקשורות בסכסוך. במצבים מסוימים, שבהם אגע בהמשך, תיתכן גישה שלילית כלפי ישראל וכלפי העולם האיסלאמי כאחד; לכל אחת מהשתיים סיבות שונות ולא נכון להבינן כתוצאת הסכסוך הישראלי-ערבי. במאמר זה אני מבקש, בין היתר, לקרוא להרחבת המושג "עמדות כלפי ישראל" אל מעבר לסוגיית הסכסוך בלבד. בדרך זו יהיה אפשר גם לבחון באיזו מידה מצטמצמת תפיסת ישראל להיותה צד סכסוך בלבד בעיני קבוצות שונות מבחינה חברתית, דתית, אתנית ופוליטית.

את המבט הרחב ביותר מספק רפאל בן לוי, המציג ממצאי מחקר הבוחן את העמדות כלפי ישראל על פי סקרי דעת קהל שנערכו ב-45 מדינות בעולם, המקיפות אזורים תרבותיים שונים. מבט כזה מייצר הקשר נרחב שאל מולו אפשר לבחון את הממצאים המוצגים בשאר המאמרים, אשר ממקדים את המבט בדעת הקהל האמריקנית. ריינהולד מספק מבט רחב על יחסן של קבוצות שונות בחברה האמריקנית לישראל ועל הגורמים הקשורים בו, ומדגיש את מה שהוא רואה כפרדוקס המתבטא באהדה גוברת לישראל לצד חילוקי דעות מעמיקים בנושא בין קבוצות שונות בחברה. ירחי, כוורי ופינדייק משווים את הסיקור של ישראל בכלי תקשורת אמריקניים שונים ומגיעים למסקנה שהנושאים המסוקרים ביותר הם "קונפליקט" ו"שלום" - נושא השלום היה דומיננטי עד תחילת שנות האלפיים ומאז בולט יותר נושא הקונפליקט. גיא פרידמן מתייחס אף הוא להיבט התקשורתי ובוחן את דפוסי השימוש של חברי הקונגרס בטוויטר להבעת עמדות במהלך מבצע "צוק איתן". הוא מוצא הבדל בין המפלגות בהיקף ההתייחסות לנושא (חברי קונגרס רפובליקנים צייצו יותר בנושא בתקופת המבצע).¹ כוורי ואילן נייער מתייחסים לפעילות חברי בית הנבחרים במסגרת הפעילות השגרתית של הקונגרס ומצביעים על קשר בין השתייכות מפלגתית לייזום הצעות חוק והחלטות: רפובליקנים ושמרנים משתתפים ביוזמות כאלה יותר מאשר דמוקרטים וליברלים. שיר מרום מלניק וכוורי חוקרים את עמדות הקהילה ההיספנית האמריקנית, ומצביעים על מה שהם רואים כהתקרבות של עמדות בני הקהילה ביחס לסכסוך לעמדות הציבור האמריקני הרחב כחלק מהתערותם בחברה.

דעת הקהל על ישראל - פרספקטיבה השוואתית בין-לאומית

מאמרו של בן לוי מתבסס על חלק מהממצאים שהוצגו בעבודת התזה שלו, בהנחיית אמנון כוורי. נקודת המוצא לעבודה זו היא תיאורטית והיא מבקשת לשלב בין התובנות שיכולות להציע התיאוריות המרכזיות ביחסים בין-לאומיים - ריאליזם, ליברליזם, קונסטרוקטיביזם וגישות מרקסיסטיות - להבנת נושא דעת הקהל בשאלות של מדיניות חוץ. מן התיאוריות הגדולות נגזרות השערות ביחס לארבע קבוצות גורמים המשפיעים על דעת קהל: גורמים הקשורים לביטחון, גורמים הקשורים לנורמות פוליטיות ולאידאולוגיה, גורמים כלכליים וגורמי זהות. ישראל משמשת עבור בן לוי מקרה פרטי

¹ במקום אחר מציג פרידמן נתון זה בצד נתונים המראים כי למרות ההבדל בהיקף ההתייחסות, חברי הקונגרס מהמפלגות השונות אינם שונים זה מזה בהיקף התמיכה בישראל (Freedman, 2015).

שבעזרתו אפשר לבחון את תוקפן של הקביעות העולות מן התיאוריות. מהמאמר עולה כי רק ההשערה בדבר קשר בין שיעור המוסלמים במדינה לעמדות כלפי ישראל אומתה. מדובר בהשערה הנוגעת לגורמי זהות ומקורה בתיאוריה הקונסטרוקטיביסטית. ההשערות שמקורן בתיאוריה הריאליסטית, בתיאוריה הליברלית ובתיאוריות כלכליות שהשראתן מרקסיסטית לא אומתו. במקרים מסוימים היו סימנים לקשר הפוך מהמשוער: נמצא שריבוי נפגעי הטרור במדינה דווקא קשור לביקורתיות רבה יחסית כלפי ישראל, אך זאת רק כאשר בסיס הנתונים אינו כולל מדינות מוסלמיות וכן את ארצות הברית. בנקודה זו נראה שההסבר לממצא המפתיע יכול דווקא להתאים לגרסה מסוימת של התיאוריה הריאליסטית: במדינות שאינן חלק מהסכסוך, אזרחים רבים החשים העדפה לאחד הצדדים אינם מזהים העדפה זו כעניין של אינטרס לאומי. אם, לשיטתם, מדינתם משלמת מחיר על העדפה מסוג זה, מעדיפים אזרחי אותה מדינה לוותר עליה.

ממצא מפתיע אחר הוא שבניגוד למשוער, מדינות מפותחות פחות מבחינה כלכלית תומכות יותר בישראל. הכותב מייחס ממצא זה לתמיכה הרבה בישראל במדינות אפריקה. עם זאת, חשוב לבחון לא רק את התמיכה הגבוהה באפריקה אלא גם את העובדה שהתמיכה במערב נמוכה ממנה. נראה שהסיבה קשורה דווקא לשינוי הערכים המתחולל בחברת השפע: עלייתם של ערכי מימוש עצמי מביאה לחיזוק עמדות אמנציפטוריות המכוונות אמנם להעצמת הפרט אך גם להעצמת קבוצות חלשות (Inglehart and Welzel, 2009). מגמה זו מביאה לאימוץ עמדות של הזדהות עם מי שנתפס כחלש בסכסוך וחותר לעצמאות וכן לביקורת כלפי הגורם השולט בו. למעשה, ביקורת זו משקפת ביקורת עצמית גוברת כלפי מי שאזרחי המדינות העשירות מזהים כדומים להם.

בעוד בעבודת התזה בן לוי מנסח ובוחר השערות הן ברמת הפרט והן ברמת המדינה, המאמר שבקובץ זה ממוקד כולו בהשערות שברמת המדינה. התמקדות זו אמנם מאפשרת הצצה אל העבודה המרשימה שבוצעה בתזה, אך רק עיון בתזה עצמה יחשוף את המבנה התיאורטי השלם שפותח, שיש בו כדי להעיד על בהירות מחשבתית ומקוריות (Ben Levy, 2015). כמו כן, מאחר שההשערה היחידה שאומתה ברמת המדינה קושרת בין שיעור המוסלמים במדינה לבין היחס לישראל ולפלסטינים, נראה שרבים מהגורמים להבדלים ביחס לישראל לא זוהו. סביר שחלק מההבדלים בין מדינות לא מוסלמיות אינו נובע רק מגודל המיעוט המוסלמי בהן, אלא מהבדלים דמוגרפיים הקשורים לגודלן היחסי של קבוצות שונות הנבדלות זו מזו בהשקפתן על הסוגיות

הרלוונטיות. השונות הרבה הקיימת בתוך המדינות פנימה אינה באה לידי ביטוי במסגרת המאמר – אם כי החוקר כבר ביצע צעדים בכיוון הכללתה במודל, כפי שתעיד התזה.

לדוגמה, הממצא שלפיו ברמת המדינה אין קשר בין מידת החופש הנהוג במדינה לבין העמדות בה לגבי הסכסוך, בניגוד למשוער, אינו מעיד בהכרח על כך שהפנמת ערכים דמוקרטיים אינה קשורה ליחס כלפי ישראל. ייתכן שהקשר מורכב ואינו ליניארי. כדי להתמודד עם אפשרות זו יש צורך בבחינת עומק של הבדלי גישות פנים-מדינתיים בין קבוצות אידיאולוגיות שונות, ברוח דברי המחבר בסיכום מאמרו. בעבודת התזה בחן בן לוי נושא זה כך שיוכל להקיף את הרגישויות והניואנסים החשובים. החלוקה העיקרית שהוא מציג לגבי חברות מערביות מתייחסת להבחנה שבין ליברלים לשמרנים. הליברלים, על פי התזה, נוטים פחות לתמוך בישראל בהשוואה לשמרנים (Ben Levy, 2015: 36–37, 13). למרות החלפת המושגים "ליברלים" ו"שמרנים" במושגים "שמאל ו"ימין" בדיון במדינות אירופה, המודל הוצג כדומה. אלא שהממצאים מאירופה המערבית לא התאימו למודל כה ליניארי, ולא בכדי. המחבר הצביע על הבדלים בין הימין המתון לשמאל המתון שיש בהם כדי לתמוך בהשערה, אך ללא ממצאים מובהקים לגבי בעלי הנטיות הפוליטיות הקיצוניות יותר. השוני בין הזירה הפוליטית האירופית לזו הצפון אמריקנית אינו מסתכם רק בטרמינולוגיה וכדי להבינו עלינו להבחין בקטגוריות משמעותיות נוספות על הרצף. כמובן, השמאל האירופי הוא בעיקרו סוציאליסטי, או סוציאל-דמוקרטי, יותר מאשר ליברלי. ההבחנות שיש לבצע באגף הימני חשובות יותר לגבי דעת הקהל ביחס לישראל: לא הרי הימין השמרני כהרי הימין הקיצוני האתנוצנטרי האירופי, ששורשיו האנטישמיים מוכרים היטב ופעמים רבות התבטאו גם בעמדה עוינת מאוד כלפי ישראל ובתמיכה בצד הערבי בסכסוך (ראו למשל Mudde, 2000: 45, 161–162, 172). הדבר מסבך את התמונה הפשוטה למדי שלפיה קיים ציר אחד – בין שמרנות לליברליזם או בין ימין לשמאל, והעמדות כלפי ישראל משתנות לאורכו באופן ליניארי למדי. בעייתיות זו הופכת מורכבת יותר לאור הבקיעים הניבעים לאחרונה בתוך הימין האירופי ביחס לישראל, עם עליית העוינות באגף זה כלפי מהגרים מוסלמים וכלפי האיסלאם בכלל. ישראל נראית לחלקים במחנה זה כבת ברית טבעית בעוד חלקים אחרים עדיין דבקים במורשתם העוינת כלפי ישראל והיהודים, ואילו גורמים נוספים מנסים לשמור על עמדה עוינת הן כלפי ישראל והן כלפי האיסלאם (למשל Camus, 2013: 114–116). לעניין זה חשובה קביעתו של ריינהולד, כי "התפיסות האנטי-ישראליות העזות ביותר נמצאות בימין הקיצוני ובשמאל הקיצוני".

בהתייחסו למדינות שאינן מערביות בחן בן לוי בעבודת התזה את הקשר בין תמיכה בערכים דמוקרטיים לבין העמדות לגבי הסכסוך (Ben Levy, 2015: 37). במדינות אלה נמצא שאנשים התומכים בערכים דמוקרטיים מזדהים יותר עם ישראל. עם זאת, נראה שהחלטתו של בן לוי לבחון הבדלים אידיאולוגיים שונים במערב ובמדינות אחרות מבוססת על ההנחה שבניגוד לחברות לא מערביות, במערב ההזדהות עם ערכים דמוקרטיים היא גורפת. לכן, במדינות מערביות מספיק להתייחס ל"ליברלים" ול"שמרנים" או ל"מין" ול"שמאל" מבלי לבחון את מידת המחויבות של אנשים שונים לערכי הדמוקרטיה. גם בהקשר זה חשוב להתייחס להתפשטות ערכי המימוש העצמי בחברות מפותחות. דווקא במדינות העשירות ביותר, הקבוצות התובעות, לשיטתן, העמקה והרחבה של הדמוקרטיה ושל חופש הבחירה של האדם בתחומי החיים השונים נוטות לרוב לתמוך בשמאל - אלא שזה אינו השמאל המסורתי. המפלגות הירוקות, למשל, מייצגות אגף פוליטי זה (Inglehart and Welzel, 2009). לקבוצות אלה נוכחות רבה באוניברסיטאות ונראה שהן תורמות את חלקן ללחץ הגובר על ישראל. דווקא בחוגים אלה הביקורת על ישראל חריפה בגלל שהיא נתפסת ככובש. סביר אפוא שנגלה שככל שמדינה משגשגת יותר, כך הקשר בין ערכים דמוקרטיים לבין אהדה לישראל נחלש ואולי אף מתהפך, אם ערכים אלה ייכללו במחקר גם לגבי מדינות מערביות. נראה שהממצא שלפיו במדינות מזרח אירופה ניכרת נטייה רבה יותר לתמוך בישראל בהשוואה למערב משקף גם הוא את התקדמות שינוי הערכים בכל אחד מהאזורים.

מרכיב חשוב שחסר הן בתזה והן במאמר הוא השפעת עמדות ביחס לפוליטיקה הבין-לאומית בהקשר הרחב ביותר על היחס למדינה מסוימת. לענייננו, נראה שהיחס כלפי ישראל משקף במידה רבה את יחסם של אנשים בעולם להגמוניה האמריקנית בסדר העולמי. הפרטים הקשורים לסכסוך הישראלי-ערבי אינם נהירים לכול והקשר שלו לחיי היום-יום במקומות שונים לא נראה לרבים כקרוב. עם זאת, נוכחותה של ארה"ב ופעילותה באזורים שונים מעוררת אמוציות רבות, והזיקה בין ארצות הברית לישראל מביאה כנראה רבים לגבש את עמדתם כלפי ישראל בהשפעת יחסם לארצות הברית. ייתכן שנטייה זו מתבטאת בהבדלים שמצא בן לוי בין השמאל המזרח אירופי למקביליו המערב אירופיים: בעוד במערב אירופה, כאמור, נוטה השמאל המתון להתנגד יותר לישראל ואילו לגבי השמאל הקיצוני אין ממצאים מובהקים, במזרח אירופה המצב הפוך. נראה שבמזרח אירופה מזוהה השמאל הקיצוני עם המשטרים הקומוניסטיים ועם מה שהם מייצגים - כולל יחסם לישראל כשלוחה

אימפריאליסטית של ארה"ב. אלה המגדירים עצמם כ"שמאל מתון" במדינות אלה נוטים, במידה זו או אחרת, לתמוך בפנייה מערבה, ולכן אין להם העדפה ברורה בסכסוך, בניגוד למקביליהם ממערב היבשת. אם כן, חשוב למדוד את משתנה היחס לארצות הברית ולהכילו במודל.

דעת הקהל האמריקנית לגבי הסכסוך

במאמרו קובע בן לוי כי קיימת תשתית איתנה להמשך התמיכה בישראל בארצות הברית. ריינהולד אף טוען שהתמיכה בישראל במאה ה-21 הגיעה בארה"ב לשיאים חדשים. פרשנות זו אמנם נשענת על נתונים, אך בהתחשב במכלול הנתונים יש לנקוט משנה זהירות ולהביא בחשבון גם סימנים להתפתחויות אחרות. כוורי הציג בעבר נתונים הקושרים בין הקיטוב המפלגתי הגובר בפוליטיקה האמריקנית לבין הפיכת התמיכה בישראל מקונצנזוס חוצה מפלגות לנושא המתחיל להיראות כסלע מחלוקת וכמסמן של זהות מפלגתית עבור חוגים שונים (Cavari, 2013). מצב דברים זה, שריינהולד אמנם מתייחס אליו אך זוכה לתשומת לב פחותה במאמרו של בן לוי, יכול להוביל גם להבנה שונה של התהליכים.

במקרה אחר, מצאנו שהקוהורט הפרו-ישראלי ביותר בחברה האמריקנית, באופן יציב, הוא זה של ילידי שנות הארבעים, הנכנסים בהדרגה לעשור השמיני של חייהם, ואילו קוהורטים צעירים יותר נוטים פחות מהם לתמוך בישראל (Cavari and Egoz, 2011). בעיקר נראה שמידת האהדה לישראל בסכסוך מושפעת מההקשר ומהנסיבות המשתנות, שלהם יש השפעות תקופתיות משמעותיות וכן השפעה דורית ארוכת טווח. בלי שינוי משמעותי בנסיבות, שייצור קונצנזוס פרו-ישראלי בקרב הצעירים שעתידים להצטרף בקרוב לאוכלוסייה הבוגרת, צפויה ירידה בתמיכה בישראל בעקבות חילופי הדורות.

נראה שמסקנתו של ריינהולד, המבחינה בין המחויבות האמריקנית הבסיסית לביטחונה של ישראל לבין תמיכה אוטומטית בעמדות ממשלת ישראל בתהליך השלום, יש בה כדי להצביע על עיקרו של השינוי, לפחות בשלב זה. הבחנה מסוג זה מחדדת את הצורך להרחיב את האופרציונליזציה של משתנה התמיכה בישראל אל מעבר לציונה כצד המועדף בסכסוך הישראלי-ערבי.

מכמה מן המאמרים עולות תובנות משמעותיות הנוגעות לפילוח דעת הקהל האמריקנית ביחס לסכסוך. לאחת מהתובנות, המוכרת היטב כבר ממחקרים קודמים, התייחסתי לעיל: בעוד בעבר התמיכה בישראל הייתה בגדר קונצנזוס בין שתי המפלגות הגדולות, כיום הולך ומתרחב הפער במידת ההעדפה לישראל - הרפובליקנים מבטאים העדפה חד-משמעית ואילו הדמוקרטים חותרים לבטא גישה שהם רואים כמאוזנת. ריינהולד מתייחס אף הוא לתהליך זה במאמרו הנוכחי. פרידמן מצא, כאמור, שחברי קונגרס רפובליקנים מציינים יותר ביחס לסכסוך, אך לא מצא הבדל במידת התמיכה שגילו כלפי הצד הישראלי בהשוואה לחברי הקונגרס הדמוקרטים. הניגודים המפלגתיים משקפים שוני במערכות הערכים של בוחרי המפלגות השונות ולכן קושר ריינהולד בין ההעדפה לישראל בקרב הרפובליקנים להעדפתה בקרב השמרנים. כאמור, גם בן לוי הדגיש בעבודה קודמת את השפעת ההבדל בין שמרנים לליברלים על ההעדפה לישראל. כוורי ונייער מגיעים במאמרם הנוכחי למסקנה דומה, אלא שהם מקדישים תשומת לב מועטה לניתוח הממצאים ומתמקדים בעיקר בהצגת בסיס הנתונים ושיטת המחקר.

משתנה חשוב נוסף האחראי לחלק מההבדלים בהעדפת ישראל הוא הבדלים דתיים. ריינהולד מצביע על העדפה משמעותית לישראל ביחוד בקרב האוונגליסטים אל מול העדפה פחותה בקרב כנסיות המיינליין, ועל העובדה שבחוגי הפעילים של המיינליין בולטת אפילו ביקורתיות כלפי הצד הישראלי.

אף על פי שהגורם הדתי תורם לתמיכה הרבה יחסית של האמריקנים בישראל, ריינהולד מוצא שגם האמריקנים החילונים מביעים תמיכה רבה יותר בישראל בהשוואה לאירופים החילונים. חשוב לשאול אם פער נובע זה מהשפעות הסביבה: האמריקנים החילונים חיים ופועלים בסביבה תרבותית שמתאפיינת ביחס חיובי לישראל והם סופגים, ולו חלקית, עמדה זו - גם מבלי לאמץ את ההשקפות הדתיות התורמות לה. אם אמנם כך הדבר, יש מקום לתהות אם גידולה המספרי של האוכלוסייה החילונית בארה"ב לא ישנה גם את אופייה של אותה סביבה תרבותית, ואם בתנאים אלה עדיין תיספג אותה אהדה לישראל. ייתכן גם שאל מול המגמה הדמוגרפית של התרחבות הכנסייה האוונגליסטית יעמיק הקיטוב בדעת הקהל גם בסוגיית הסכסוך הישראלי-ערבי.

בגרסה המקיפה יותר של המאמר המתפרסם כאן מגלה פרידמן, באופן מפתיע, שחברי הקונגרס היהודים "אינם שונים מבני הדתות האחרות מבחינת התמיכה שלהם בישראל" על סמך ציוציהם בטוויטר (Freedman, 2015: 10). נתונים אלה מזמינים גם הם דיון וייתכן שבחינת עומק שלהם, מעבר למודל

הרגרסיה, תוסיף להבנת העניין. ייתכן שממצא זה משקף את העובדה שהאוונגליסטים נוטים יותר מהיהודים להביע תמיכה בלתי מסויגת כלפי ישראל - עובדה הממקמת את היהודים בתווך בין האוונגליסטים לבין קבוצות אחרות. אפשר לבדוק השערה כזו באמצעות השוואת היקף התמיכה בישראל בקרב יהודים, אוונגליסטים, פרוטסטנטים מכנסיות המיינליין וקתולים, בניסיון לזהות רצף של זרמים דתיים ומידת העדפתם לישראל. נוסף לכך, ייתכן שנתון זה מבטא את הנטייה הגוברת של יהודים אמריקנים, שמתאר ריינהולד, להבחין בין אהדה לישראל לתמיכה במדיניות ממשלתה. עובדה זו יכולה להתבטא בכך שחברי קונגרס יהודים - בעיקר הלא אורתודוקסים שבהם - לא יושוו לציין בתמיכה במדיניות ממשלת הליכוד כאשר עולות האשמות לגבי מידת מחויבותה לזכויות האזרחים באזורי הקרבות.

מאמרם של מרום מלניק וכוורי סולל את הדרך להבחנה בין עמדותיהם של בני קבוצות אתניות שונות כלפי הסכסוך הישראלי-ערבי. הם ממקדים את מבטם בקהילה האמריקנית ההיספנית. הממצא המעניין הוא הפער בין ההיספנים ילידי ארצות הברית לאלה שהיגרו אליה - הראשונים נוטים יותר לתמוך בישראל. המחברים רואים בכך עדות להשתלבותם בחברה האמריקנית ולא ימוץ ערכיה הייחודיים. אלא שטבלה 1 במאמר זה מלמדת שבעוד תמיכת היספנים ילידי ארצות הברית בישראל בשנת 2013 אינה עולה על שיעור תמיכתם בה ב-1997 (בניגוד למגמת התמיכה הגוברת בישראל בחברה האמריקנית הרחבה), דווקא שיעור התמיכה בישראל בקרב ההיספנים המהגרים צנח בתקופה זו (מ-83% ל-150%).² גם את יציבות תמיכתם בישראל של ילידי ארה"ב יש לבחון אל מול העלייה הכללית בתמיכת הציבור האמריקני במדינה זו. לכן עולה השאלה אם הממצאים אמנם מלמדים על השתלבות בתרבות האמריקנית או על תהליך אחר, ייחודי לקהילה זו. מצב הדברים המתואר מאתגר את מסקנת הכותבים וללא ספק עולה צורך בהמשך בחינתו המעמיקה של הנושא. בין היתר, יש מקום לבחון אם המהגרים שהשיבו לסקרים המאוחרים מייצגים את אותן קבוצות מהגרים בשלב מתקדם יותר

² התמונה הכוללת העולה מנתונים אלה היא ירידה בשיעור התמיכה בישראל בקרב היספנים בתקופה המדוברת (1997-2013). כמו כן, תרשים 1 במאמרם מציג את העמדות כלפי הסכסוך הן בקרב היספנים והן בקרב לא היספנים, ומבוסס על סקרים רבים משנות השבעים ועד התקופה הנוכחית. בתרשים אין הפרדה בין היספנים ילידי ארה"ב למהגרים, מן הסתם בגלל היעדר נתונים מתאימים. הממצאים מראים כי במצטבר, שיעור ההיספנים הניטרלים ירד ולעומתו עלו הן שיעור תומכי ישראל והן שיעור תומכי הפלסטינים/הערבים. למעשה, תהליך זה דומה באופן חלקי לתהליך שעבר על האוכלוסייה הכללית אלא שבעשור האחרון הוא נמשך בקרב ההיספנים, בעוד שבכלל האוכלוסייה חלה עלייה משמעותית בתמיכה בישראל וירידה מסוימת בתמיכה בפלסטינים/ערבים. יצוין שרינהולד, לעומתם, מתייחס בהקשר זה לנתונים הממוקדים בשנים 1992-2008, המצביעים על עלייה בתמיכה בישראל בקרב ההיספנים.

בחייהם או שמא אלה מהגרים מתקופה מאוחרת יותר ואולי אף מארצות מוצא שונות. במקרה הראשון, נראה שבמהלך שנותיהם בארה"ב המהגרים ההיספנים דווקא שינו את השקפתם לרעת ישראל. במקרה השני, ייתכן שהמהגרים החדשים הביאו איתם גישה אחרת שאימצו בארצות המוצא.

ריינהולד כורך גם הוא את היקף התמיכה בישראל בקרב ההיספנים במידת התערותם בחברה האמריקנית, אך בוחר לקשר זאת להערכתו הפסימיות של סמואל הנטינגטון. אם אמנם נכונים חששותיו של הנטינגטון, ייתכן שדווקא הפיחות בהעדפת ישראל בקרב ההיספנים המהגרים מעיד על ניכור כלפי מערכת הערכים האמריקנית. ממש כשם שייתכן שהיחס לישראל במקומות שונים בעולם מושפע מהיחס לארצות הברית (ראו לעיל), כך ייתכן שקבוצות המנוכרות לערכי המיינסטרים האמריקני יפגינו יחס שלילי יותר כלפי ישראל. יש מקום לבחון זאת במחקרים עתידיים בתחום לגבי קבוצות שונות בארצות הברית. כאן המקום לומר שיהיה מעניין לראות בחינה מקיפה יותר של יחסן של קבוצות מהגרים ושל מיעוטים אתניים נוספים לישראל בהקשרים שונים.

את עמדות ההיספנים יש לבחון גם לאור זיקתה של אוכלוסייה זו לכנסייה הקתולית. רבים מההיספנים קרובים לדת ובהתחשב בהשפעה הניכרת של גורמים דתיים על היחס לישראל יש לשקול גם את השפעת מאפיין זה. ריינהולד טוען במאמרו כי חלק מהביקורתיות היחסית של דעת הקהל האירופית כלפי ישראל נובע מהשפעת הדת, בעיקר בקרב הציבורים הקתולים ביבשת זו. לדבריו, בקרב ציבורים אלה רווחת עוינות לישראל וליהודים בכלל. גם אם הדבר נכון לגבי הציבורים הקתוליים באירופה המרכזית והמערבית, הרי שכן לוי מוצא שבארצות אמריקה הלטינית, שמהן היגרו ההיספנים לארה"ב, דעת הקהל ב-2007 נטתה לניטרליות לגבי הסכסוך, עם העדפה מסוימת לישראל. נראה אפוא שגם בנושא השפעת הדת על הציבור ההיספני בהקשר לסכסוך, וכן בנוגע להשפעתה על קבוצות אתניות אחרות, יש מקום למחקר שיביא בחשבון ניואנסים שונים, הבדלים בין ארצות מוצא ושינויים לאורך זמן.

גורם נוסף שנמצא רלוונטי במחקרו של פרידמן, אף שאינו מוזכר במאמרו הנוכחי, הוא המגדר. בניגוד לשאר המשתנים שבמודל, החוקר אינו מציג תימוכין תיאורטיים לכלילת משתנה המגדר ואינו מוצא הסבר לממצא המעניין שהעלה לגביו: חברות קונגרס מפרסמות מספר גדול יותר של ציורים התומכים בישראל מאשר חברי קונגרס (Freedman, 2015: 9). מאחר שמספר חברות הקונגרס בתקופה הנידונה היה 104, לא סביר שהנתון הוא תוצר של

גודל אוכלוסיית המחקר (Manning and Brudnik, 2015: 83–84).³ גם בניתוח עמדות הציבור הרחב לאורך שנים רבות נמצא אפקט דומה (Cavari and Egoz, 2011: 12).⁴ יש מקום להעמיק את הדיון בסוגיה כדי לנסות לאתר הקשרים רלוונטיים העולים מהספרות המגדרית. נתונים אלה מעוררים עניין בייחוד משום שנמצא שנשים אמריקניות נוטות יותר מגברים לתמוך בעמדות יוניות (Page and Shapiro, 1992; Berinsky 2009; Huddy, Feldman, and Cassese, 2009; Eichenberg, 2014), שכן חלק נכבד מהביקורת על ישראל נוגע לשימוש שלה בכוח צבאי ובעלי עמדות יוניות נוטים לבקרה. ריינהולד אף מצביע במאמרו על קשר בין התמיכה הרווחת בארה"ב בשימוש בכוח צבאי לקידום מטרות מדיניות לבין האהדה לישראל. מציאת הסבר לתופעה זו תדרוש משאבים, זמן ושילוב חוקר/ת עם התמחות במגדר. מכל מקום, כדאי לבחון את האפשרות שעמדותיהן של אמריקניות כלפי מדינות זרות מושפעות ממעמד האישה באותן מדינות. ייתכן שדווקא ביקורת רבה על נושאים הקשורים במעמד האישה במדינות ערביות ומוסלמיות מאירה בעיניהן את ישראל באור חיובי יחסית. כדי להעמיד השערה זו במבחן יש צורך במחקר מקיף הנוגע לגישות נשים אמריקניות בכלל, וחברות קונגרס בפרט, בסוגיות שונות במדיניות חוץ (מעבר ליחס לישראל).

ממצאים בתחומים שונים מעידים על צורך לפתח גם את נושא הקשר בין עמדות האליטות לעמדות הציבורים שהן מייצגות. כך, למשל, למרות התמיכה הרבה של הציבור האוונגליסטי בישראל, כוורי ונייער מצאו כי חברי הקונגרס מזרם זה דווקא אינם מרבים בייזום פעילות פרו-ישראלית בקונגרס בהשוואה לעמיתיהם מהזרמים הדתיים האחרים (Nyer, 2015: 28–29). במחקר על מקורות ההבדל בין חברי הקונגרס לבין שולחיהם גלום פוטנציאל לממצאים מעניינים.

בשונה מנתוניהם של כוורי ונייער, פרידמן מצביע בגרסה המורחבת של מאמרו על כך שבזירת הטוויטר חברי הקונגרס האוונגליסטים דווקא נוטים יותר מאחרים להביע תמיכה בישראל (Freedman, 2015: 10). ממצא זה יכול לשמש קריאת כיוון לבחינת ההבדלים בין דפוסי הפעילות של הפוליטיקאים האוונגליסטים לבין דפוסי פעילותם של אחרים בנושאי ישראל והסכסוך. ייתכן

³ המספר 104 מבוסס על רשימת הנשים בקונגרס ה-113 כפי שהיא מופיעה בעמודים המוזכרים בדו"ח של מנינג וברודניק, לאחר בדיקת תאריכי הקדנציות של הנשים שלא כיהנו כהונה מלאה (מסומנות ב-^a).

⁴ הממצא מופיע בטבלה 3 אך אין התייחסות אליו בגוף המאמר שכן המגדר שימש כמשתנה בקרה במחקר שנושאו שונה בתכלית.

שנבחרי הציבור האוונגליסטים מכוונים את פעילותם הפרו-ישראלית אל התקשורת יותר מאחרים.⁵ כאן אנו נכנסים לנושא נוסף העולה מן המאמרים: ההתייחסות התקשורתית לסכסוך, ביטוייה והשפעותיה.

פרידמן מתמקד בשימוש של חברי הקונגרס ברשתות החברתיות ופותח את המאמר בהתייחסות לכלי השפעה שונים של הקונגרס על המדיניות. בכך הוא מניח יסוד לבחינת השימוש ברשתות החברתיות כאפיק פעילות לא חקיקתי של חברי הקונגרס. בהקשר שלפנינו יועיל לתת את הדעת על ההבדל בין מסרים ברשתות החברתיות לבין יוזמות חקיקה: האחרונות מושפעות מבריתות פוליטיות, ממערכת היחסים של חבר הקונגרס עם הממשל ועוד; לכן, מתערבים כאן גורמים פוליטיים. מסרים בטוויטר מופנים בבירור כלפי הבוחר, וכאן יש לצפות שחבר הקונגרס יוכל לבטא יותר בבהירות את השקפותיו האישיות וכן את מה שרוצים בוחריו לשמוע ממנו.

ירחי, פינדייק וכוורי בוחנים דווקא את העיתונות המסורתית בהשוואתם בין שלושה עיתונים מרכזיים. שאלת המחקר, המוצגת מעט במובלע, נוגעת בשינויים באינטנסיביות הסיקור התקשורתית של ישראל בארה"ב ובבולטות הנושאים העולים בו. בניסיונם להסביר את אינטנסיביות הסיקור מונים המחברים כאחד הגורמים את ריבוי הכתבים הזרים השוהים בישראל. עם זאת, הסבר זה נראה מעגלי: דומה שריבוי הכתבים הזרים הוא ביטוי של העניין הרב בנעשה במדינה. ייתכן שהוא תורם להגברת העניין בפני עצמו, אך יש לראות בו קודם כול תוצאה של הנטייה לסקר באינטנסיביות את הסכסוך ולא הגורם לה.

המחברים גם מצביעים, ובצדק, על קשר בין דמות הממשל המכהן לבין הבולטות היחסית של סיקור נושאי השלום והקונפליקט. בהקשר זה מעניין לראות שבתקופת ממשל אובמה אמנם יש ירידה בבולטות נושא הקונפליקט אך אין עלייה מקבילה בבולטות נושאי השלום, למרות מאמצי הממשל להתניע מחדש שיחות שלום. ממצא זה מזמין ניסיון להסבר תיאורטי שייתכן שקשור להיעדר אמונה בסיכויי ההצלחה של מאמצים אלה.

הדברים מתקשרים לעניין חשוב נוסף העולה במאמר ומוצג על ידי כוורי ופרידמן במקום אחר (Cavari and Freedman, 2015: 5): הירידה היחסית בעניין של צרכני התקשורת האמריקנים בישראל. העובדה ששיעור האנשים המגדירים עצמם כניטראלים בעמדותיהם לגבי הסכסוך דווקא ירד בעת שהיקף ההתעניינות הציבורית יורד גם הוא מוסברת על ידי כוורי ופרידמן באופן מאיר

⁵ ייתכן, עם זאת, שההבדל בין הממצאים נובע מכך שפרידמן התמקד במבצע צוק איתן ואילו כוורי ונייער בחנו תקופה בת 12 שנים, מהקונגרס ה-107 ועד הקונגרס ה-112 (בין 2001 ל-2012).

עיניים כתוצאה של התחזקות הרמזים המפלגתיים המקלים על אנשים לגבש עמדה בנושא ומביאים אותם לזנוח את החיפוש אחר מידע (שם, 7). הם גם שוללים באופן מנומק וחכם הסברים אלטרנטיביים הנוגעים בסוגיות מתודולוגיות ודמוגרפיות (שם, 10-12). מעניין עם זאת לבחון עד כמה נובעת ירידת העניין מהשפעת גורמים חיצוניים שלא הובאו בחשבון: עליית נושאים מטרידים אחרים בציבוריות האמריקנית, מהמשבר הכלכלי ועד העימות עם האיסלאם הגלובלי, שאינו ממוקד דווקא בסכסוך הישראלי-ערבי; וכן עד כמה מבטאת התופעה ייאוש מהסיכוי לשינוי בזירה זו והתרחקות של קבוצות בעלות עניין מיוחד בנושא מישראל (היהודים, למשל; ראו Cohen and Kelman, 2007; Waxman, 2012. לנקודת מבט אחרת ראו Sasson, Kadushin, and Saxe, 2010).

היבטים מתודולוגיים

מהאמור עד כה ניכר שיש במאמרים המוצגים כאן כדי לתרום לידע ולהעלות כיוונים חדשים למחקר בתחום. עבודתם של החוקרים החתומים על המאמרים שלפנינו חשובה וראויה להערכה רבה. בנקודות שונות אני מבקש להצביע על כמה נושאים הנוגעים בהקשרים מתודולוגיים וכאלה הקשורים למבנה המאמר או לבהירותו.

עבודתו החלוצית של בן לוי, המציעה הסבר תיאורטי מקורי לדעת הקהל לגבי הסכסוך במדינות השונות, היא תרומה חשובה לחקר התחום. העובדה שהחלק האמפירי בעבודתו מתבסס בעיקר על נתונים מנקודת זמן אחת (2007) היא מגבלה שבמידת האפשר יש לתקנה. ניתוח נתונים מנקודות זמן שונות, בדומה לזה הנכלל במאמרים של ירחי, כוורי ופינדייק ושל מרום מלניק וכוורי, היה תורם להעמקת ההסבר שמציע המחבר. בדרך זו אפשר היה להתייחס להשפעתם של שינויים ברמת הטרור שמדינה חשופה אליה או להשפעתם של תהליכי דמוקרטיזציה על העמדות בנושא הנחקר. כך גם ניתן היה לראות אם הממצאים העיקריים שאליהם הגיע עד עתה - כמו, למשל, ההשפעה הבולטת של משתני הדת והערכים - הם בגדר מצב קבוע, או שנתונים אלה משקפים את האקלים הפוליטי בתקופה הנחקרת בלבד. מגבלה זו קיימת גם במחקרו של פרידמן, אך מסיבה אחרת: הרשתות החברתיות הן שדה חדש ומתפתח ומטבע הדברים אין בנמצא נתונים עליו מלפני השנים האחרונות.

סוגיית השינוי מעיבה גם על אחד מההיבטים במאמרו של ריינהולד: בטבלה 3 במאמרו מובאים נתונים משתי נקודות זמן במטרה להצביע על פער הולך וגדל בין תומכי המפלגות השונות בעמדותיהם לגבי הקמת מדינה פלסטינית. סביר מאוד, אמנם, שפער כזה הולך ומתהווה גם על סמך מחקרים אחרים שהוזכרו לעיל, אלא שהסתמכות על שתי נקודות זמן בלבד למדידת שינוי ידועה כבעייתית. טוב יעשה המחבר אם יאתר סקרים נוספים שהתייחסו לסוגיה ומאפשרים הפרדה בין תומכי המפלגות השונות. בהצגת נתוני הסקרים בטבלאות ובתרשימים במאמרו של ריינהולד חסרה התייחסות לשאלות המדויקות שנשאלו בסקרים והדבר עלול לעורר קושי בניתוח משמעות הממצאים.

עניין הצגת הנתונים עולה גם לגבי מאמרם של ירחי, פינדייק וכוורי. איור 2 במאמרם מציג את היקף הסיקור של ישראל בשלושת העיתונים האמריקניים הנחקרים. תיאור הנתונים מלווה בהסתייגות לגבי הסיקור המועט ב- *USA Today* בהשוואה לשני העיתונים האחרים, שלדברי הכותבים אינו משקף את העניין הפחות של העיתון בנושא אלא את העובדה שהעיתון מצומצם יותר בתכנוו וממעט לעסוק בחדשות חוץ. כדי לשלוט על ההבדל בהיקף הסיקור הכולל בין העיתונים עדיף היה להראות נתון המייצג את נתח הסיקור של ישראל מתוך סך כל התוכן המופיע בעיתון ומתוך סך כל הסיקור של חדשות החוץ בו.

פרידמן משתמש במאמרו ברשת הטוויטר ככלי לאופרציונליזציה של עולם הרשתות החברתיות. לאור מגבלת 140 התווים לציון בטוויטר יש מקום לתהות אם רשת זו לבדה אמנם מייצגת את הנעשה בתחום זה. המחבר מזכיר שמגבלת התווים מקלה מבחינה מתודולוגית שכן המסרים ברשת זו ברורים ותמציתיים ולכן נוחים לקטלוג בהתאם למשתנים הנבדקים. ואולם, יש לזכור שפורמט כזה הופך את הדיונים למוגבלים מאוד. אמנם אפשר להשתמש בטוויטר לקידום מסרים שהועלו בפלטפורמות אחרות כגון פייסבוק, אך ייתכן שהבדלים בנטייה להשתמש ברשתות רבות ולדחוף באמצעות טוויטר מסרים מרשת אחרת יתערבו בממצאים. נראה שלשם בדיקת היקף השימוש ברשתות חברתיות כדי לעורר דיון כדאי לבחון לפחות גם את פייסבוק כרשת נוספת.

שאלת המיצוי מתעוררת גם בקריאת מאמרם של כוורי ונייער, המתמקדים בהגשת הצעות חוק והחלטות או בהצטרפות להגשתן. מדובר אמנם במשתנה חשוב ונימוקיהם להתייחסות אליו משכנעים, אך לא ברור מדוע אין התייחסות גם לתמיכת חברי הקונגרס בהצעות חוק אלה, כאשר הן מתקדמות עד לשלב של הצבעה.

כמשתנה המייצג את האידיאולוגיה של חברי הקונגרס בחרו הן פרידמן והן כוורי ונייער במדד DW-Nominate, המדגיש את ההיבטים הכלכליים של האידיאולוגיה. במחקרו של פרידמן נמצא שהמדד אינו מנבא את היקף הציוצים בנוגע לישראל (ועל סמך הגרסה המורחבת של המאמר המדד גם אינו מנבא עמדות; 19: Freedman, 2015), אך לא ברור אם הדבר נובע מכך שאין קשר בין אידיאולוגיה לבין דפוס הציוצים. דומה שמדד זה, למרות השימוש הרווח בו בחקר הקונגרס האמריקני, אינו המתאים ביותר לצורך ניתוח זה. יש לפחות אפשרות סבירה שחברי קונגרס יציצו מסיבות אידיאולוגיות שהמדד לא יוכל לזהות.

מפאת קוצר היריעה השמיט פרידמן מהמאמר המתפרסם כאן חלק חשוב מהמחקר שהוצג השנה בכנס האגודה למדע המדינה, ועוסק בעמדות שביטאו חברי הקונגרס בטוויטר. תחת זאת בחר המחבר להתמקד רק בכמות הציוצים של חברי הקונגרס בנושא. מדובר בבחירה לגיטימית הנובעת מאילוצים, אך נראה שבכך ויתר על הצגת המעניינים שבממצאי מחקרו. במאמר זה בחרתי להתייחס גם לממצאים שהוצגו במאמר המורחב כדי לעשות צדק עם המחקר וכן במטרה להעלות מחשבות רלוונטיות לגבי נתונים אלה. עניין אחר שהקשה על קריאת המאמר ברצף הוא הצגת הסקירה התיאורטית של אחד הנושאים (הקשר בין גורמי רקע לכמות הציוצים שנחקרו) בפרק הנתונים, במנותק מהרקע התיאורטי.

מסקנות וכיווני המשך אפשריים

רבים מהמאמרים בסימפוזיון זה התמקדו בחקר עמדות כלפי הסכסוך מתוך הנחה שיש בכך כדי למצות את משתנה היחס לישראל. אף על פי שתפיסת ישראל במקומות רבים בעולם מושפעת מהסכסוך עד שנראה שהיא הופכת לחד-ממדית, ניסיתי במאמר זה להצביע על המקומות שבהם אין די בסכסוך להבנת הגישות כלפי ישראל. נראה שפיתוח מדדים ממצים יותר לנושא היחס לישראל יאפשר, בין היתר, לבחון את מידת חד-ממדיותן של העמדות ואת צמצומה של ישראל בדעת הקהל לסכסוך בלבד. מדדים ממצים כאלה ראוי שיכללו ממדים שונים, דוגמת הכרה בזכות הקיום של ישראל ואף הזדהות רגשית אתה, מחד גיסא, וביקורת על מדיניות ממשלת ישראל ועל היחס לכיבוש ולהתנחלויות מאידך גיסא. סביר שאבחנה זו מאפשרת להבין טוב יותר את ההבדל בין יהודי ארצות הברית לבין אחרים בחברה זו: יהודים רבים הפנימו עמדה רגשית חיובית כלפי ישראל וסמליה באופן בלתי תלוי

במדיניות ספציפית זו או אחרת. אפשר בהחלט לראות יהודים רבים כמוטים בנושא זה, אך בד בבד, השקפותיהם הליברליות של יהודים אמריקנים רבים מובילות לביקורתיות גוברת כלפי מדיניות ישראל בסוגיות שונות, שרבות מהן קשורות בסכסוך. כך נוצרת בקרב רבים מיהודי ארה"ב אמביוולנטיות שאינה עולה בקנה אחד עם הנטייה הפסיכולוגית הטבעית לעקביות ולהפחתת דיסוננס (Festinger, 1985). נראה שנטיה פסיכולוגית זו מתבטאת בקלות רבה יותר בקהל המביט בישראל מרחוק ונחשף אליה בעיקר בהקשר של הדיווחים החדשותיים השוטפים על הסכסוך.

נטייה כזו יש בה כדי להסביר הן את תמיכתם הגורפת של אוונגליסטים לא מעטים בצד הישראלי, כולל אהדתם להתנחלויות ולימין הקיצוני (ראו מאמרו של ריינהולד), והן את החרפת היחס לישראל בחוגים שמאליים שונים. אצל האחרונים נראה שחל מעבר מביקורת על ישראל לעמדות המבקשות להחריג את ישראל ממשפחת העמים ולהביא לבידודה. בהתייחס לממדים שמנתי לעיל, התהליך נראה כרוך בגלישה מהתנגדות למדיניות הממשלה לשלילת הלגיטימציה של ישראל. שאלה חשובה בעניין זה היא מהי מידת ההשפעה של התמשכות המדיניות הישראלית השנויה במחלוקת על תהליך זה, שייכתן שסימניו ניכרים בקמפוסים האוניברסיטאיים.

בחינה מעמיקה יותר של מצב הדברים בקמפוסים יכולה לתרום להמשך פילוחה של דעת הקהל האמריקנית לגבי ישראל והסכסוך, וכן לספק הצצה לגבי העתיד בשכבות המשכילות בחברה זו. יש לקוות שלא ירחק היום ונראה גם עבודה המכסה היבט חשוב זה.

התמקדות בקמפוסים, כולל באינטלקטואלים האקדמיים המשפיעים רבות על האווירה בהם, תמלא צורך חשוב העולה ממצב המחקר הנוכחי. בחינה מעמיקה של ההבדלים בין האליטות לבין הציבור, כפי שהם עולים מן הממצאים שהוצגו במאמרים שונים, מתבקשת בשלב זה. נוסף לכך, יש מקום לנסות ולחקור את יחסי הגומלין שבין האליטות לציבור בסוגיה הנידונה. המאמרים העוסקים בעמדות חברי הקונגרס מעוררים את השאלה באיזו מידה מבטאים אלה את עמדות בוחריהם ומנסים לקלוע אליהן ובאיזו מידה הם מעצבים את דעת הציבור בהמשך הדרך.

כדי לבחון זאת יש צורך בשיטות ניתוח מתקדמות וייתכן שזהו יעד נוסף שכדאי להציב לפרויקט המתרחב המוצג כאן. כמו כן, יש מקום לחזק את השילוב בין שיטות כמותניות לאיכותניות שכן כל אחת מהשיטות תורמת מידע

שהאחרת מתקשה לתרום וביכולתה להזין גם מחקרים הנערכים בשיטה האחרת.

נושאים נוספים שפרויקט זה מעלה הם הצורך להמשיך ולבחון הם ירידת העניין הציבורי בסכסוך ומשמעויותיה הפוטנציאליות, כפי שפורטו לעיל, וכן ההבדלים ביחס לישראל בין קבוצות מהגרים וקבוצות גזעיות ואתניות שונות בחברה האמריקנית. ייתכן שהבדלים מסוג זה יהפכו משמעותיים עם השינויים הדמוגרפיים הצפויים. בין היתר, ממצאים המצביעים על העדפה פחותה של אפריקנים-אמריקנים כלפי ישראל בהשוואה לשאר הקבוצות ראויים גם הם לבחינה (Cavari and Egoz, 2011: 12; Freedman, 2015: 9).

רשימת מקורות

- Ben Levy, Raphael, 2015. "Global Attitudes toward Israel: An Empirical, Multi-Level Analysis", M.A. thesis, IDC, Hertzlyia, Israel.
- Camus, Jean-Yves, 2013. "The European Extreme Right and Religious Extremism", in Andrea Mammone, Emmanuel Godin and Brian Jenkins (eds.), *Varieties of Right-Wing Extremism in Europe*, New York: Routledge, pp. 107–120.
- Cavari, Amnon, 2013. "Religious Beliefs, Elite Polarization, and Public Opinion on Foreign Policy: The Partisan Gap in American Public Opinion toward Israel", *International Journal of Public Opinion Research* 25(1): 1–22.
- Cavari, Amnon, and Shlomo Egoz, 2011. "Cohort Analysis of American Attitudes toward Israel", paper presented at the Annual Meeting of the Midwest Political Science Association, Chicago, Illinois, March 31 – April 3.
- Cavari, Amnon, and Guy Freedman, 2015. "Party-cues and American Public Opinion about the Arab-Israeli Conflict", paper presented at the Annual Meeting of the Midwest Political Science Association, Chicago, Illinois, April 16 – April 19.
- Cohen, Steven M., and Ari Y. Kelman, 2007. "Beyond Distancing: Young Adult American Jews and Their Alienation from Israel", Jewish Identity Project of Reboot, <http://www.bjpa.org/Publications/details.cfm?PublicationID=326>.
- Eichenberg, Richard C., 2014. "Gender Difference in American Public Opinion on the Use of Military Force: Evidence from before and after the Wars in Iraq and Afghanistan, 1980–2013", June 12, Forthcoming in condensed form, *International Studies Quarterly*, 2016, Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2480128>.
- Festinger, Leon, 1985. *A Theory of Cognitive Dissonance*, Stanford: Stanford Press.
- Freedman, Guy, 2015. "Congressional Support for Israel: The Use of Twitter in the 113th Congress during Operation Protective Edge", paper presented at the Annual Conference of the Israeli Political Science Association, Ashkelon, Israel, May 7.
- Gilboa, Eytan, 1987. *American Public Opinion toward Israel and the Arab-Israeli Conflict*, Lexington, Massachusetts: Lexington Books.
- Huddy, Leonie, Stanley Feldman, and Erin Cassese, 2009. "Terrorism, Anxiety and War", in Werner Strizke, Stephan Lewandowsky, and David Denemark (eds.), *Terrorism and Torture: An Interdisciplinary Perspective*, Cambridge, UK: Cambridge University Press, pp. 290–312.
- Inglehart, Ronald, and Christian Welzel, 2009. "How Development Leads to Democracy: What We Know About Modernization", *Foreign Affairs* 88(2): 33–48.
- Manning, Jennifer E., and Ida A. Brudnik, 2015. "Women in Congress, 1917–2015: Biographical and Committee Assignment Information, and Listings by State and Congress", *Congressional Research Service*, April 27, <http://www.fas.org/sgp/crs/misc/RL30261.pdf>.
- Mudde, Cas, 2000. *The Ideology of the Extreme Right*, Manchester: Manchester University Press.

Nyer, Elan, 2015. "Support for Israel in the US Congress: An Analysis of Pro-Israel Resolutions, 1973–2012", paper presented at the Annual Conference of the Israeli Political Science Association, Ashkelon, Israel, May 7.

Page, Benjamin I., and Robert Y. Shapiro, 1992. *The Rational Public*, Chicago: University of Chicago Press.

Sasson, Theodore, Charles Kadushin, and Leonard Saxe, 2010. "Trends in American Jewish Attachment to Israel: An Assessment of the 'Distancing' Hypothesis", *Contemporary Jewry* 30: 297–319.

Waxman, Chaim I., 2010. "Beyond Distancing: Jewish Identity, Identification, and America's Young Jews", *Contemporary Jewry* 30: 227–232.